

5449 SAYILI KALKINMA AJANSLARININ KURULUŞU, KOORDİNASYONU VE GÖREVLERİ HAKKINDA KANUN GENEL GEREKÇESİ

Ulusal kalkınmanın, çeşitli toplum kesimleri ve bölgeler arasında dengeli bir işbölümü ile gerçekleştirilmesi ve buna paralel olarak kalkınmanın getirilerinin de kesimler ve bölgeler arasında dengeli dağılımı hükümet programları ve kalkınma planlarının en öncelikli konuları arasında yer almıştır. Ekonomik refahın, toplum kesimleri ve iller, bölgeler arasında, kısacası mekanda dengeli dağılımının sağlanması, günümüz toplumlarında sosyal devlet anlayışının bir gereği olarak ortaya çıkmaktadır. Bu politika, aynı zamanda ekonomik ve sosyal uyum ile toplumsal istikrarın önemli unsurları arasında yer almaktadır.

Günümüzün gelişmiş toplumlarında, genel büyüme oranı ve ortalama gelir düzeyi kalkınmışlığın tek göstergesi olarak görülmemektedir. Artık bu gelirin nasıl bir yapıda, hangi kesimlerin katkısıyla üretildiği ve kesimler arasında ve mekanda nasıl dağıldığı da gelişmişlik göstergeleri arasında zikredilmektedir. Ayrıca, büyümenin ve gelişmenin sürdürülebilirliği bu hususları dikkate alan bir yönetim ve üretim yapısının varlığıyla doğru orantılı görülmektedir. Dengeli dağılımı dikkate almayan yönetim anlayışı ve politikaları, sadece sosyal adaletten uzaklaşmış olmamakta, aynı zamanda istikrarı temin etmekte de zorlanmakta ve sürdürülebilir bir gelişme performansı yakalayamamaktadır.

Yerel ve bölgesel gelişme, diğer kalkınma planlarında olduğu gibi halen yürürlükte olan 8. Beş Yıllık Kalkınma Planının (8. BYKP) da en öncelikli alanlarından biri olmuştur. Planın temel amaç, ilke ve politikaları arasında “İnsanımızın hak ettiği yaşam düzeyinin sağlanması amacıyla gelir dağılımının düzeltilmesine, yoksullukla mücadeleye ve bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılmasına önem verilecektir.” (madde 185) ifadesi zikredilmektedir. Diğer taraftan, Kalkınma Planının, bölgesel gelişme, bölge planlama, kalkınmada öncelikli yörelerin geliştirilmesi, kamu yatırımları, yatırımlarda devlet yardımları ve kırsal kalkınma ile ilgili amaç, ilke ve politikaları arasında da bölgesel ve yerel kalkınmanın önemi açıkça vurgulanmıştır.

Planda ayrıca; dünyada ve Türkiye’de Yerel Sanayi Odaklarının, küresel ekonomi ve rekabet anlayışında meydana gelen değişimlerin birer ürünü olarak ortaya çıktığı ile yerel kurumların ortak hedefler doğrultusunda organize olması yanında, belirli sektörlerde uzmanlaşmış ve kendi aralarında bütünleşmeyi sağlamış KOBİ’lerin yer aldığı küçük ve orta boy kentlerin dünya ekonomisinde önemini giderek artırdığı vurgulanmaktadır. Ülkemizin sanayileşme sürecinde, ulusal kaynakların en etkili ve verimli şekilde kullanılmasını teminen, Türkiye’nin sanayi haritasının çıkarılarak, birbirini besleyen, birbirinin altyapısını tesis eden yatırımlar ile bölgesel gelişmeye yönelik projelerin destekleneceği belirtilmektedir.

Bununla birlikte, kırsal kalkınma açısından; kırsal alanda istihdamın artırılması, insangücü kaynaklarının geliştirilmesi, kırsal nüfusun gelirini artırıcı ekonomik faaliyetlerin desteklenmesi, yaşam kalitesinin iyileştirilmesi, etkili örgütlenme ve her düzeyde katılımcılığın önem taşıdığı vurgulanmış, sivil toplum örgütlerinin kalkınma sürecine katılımlarını artırıcı tedbirlerin alınması öngörülmüştür.

Bu kapsamda, 8. BYKP’nda; planların, programların ve bölgesel planların hazırlık, uygulama, koordinasyon ve izleme aşamalarının etkinliğini artırmak üzere, ihtiyaç duyulan merkezlerde birimlerin oluşturulması için Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı gerekli düzenlemeleri yapmakla görevlendirilmiştir.

Ülkemizde bölgeler arası gelişmişlik farklarının dengeli bir yapıya kavuşturulması, bölgesel ve yerel kalkınmanın hızlandırılması ve sürdürülebilir dengeli bir gelişmenin sağlanması için çeşitli politikalar ve araçlar uygulanmıştır. Bunların başında, çeşitli büyüklükteki bölgeleri hedef alan bölge planları yer almaktadır. Bölge planları, kalkınma planlarının hedef ve stratejileri çerçevesinde bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılması, geri kalmış yörelerde yaşayan nüfusun refah düzeyinin yükseltilmesi, metropollere büyük yük getiren göç eğilimlerinin istikrarlı bir dinamiğe kavuşturulması, plansız kentleşme nedeniyle oluşan sorunların çözüme ulaştırılması amacıyla bölgelerin özellikleri, farklılıkları, gelişmişlik düzeyleri ve temel sorunları ile potansiyellerinin belirlenmesine yönelik olarak merkezde hazırlanmaktadır.

Kalkınma planlarının sektörel öncelikleri ile mekansal boyutların bütünleştirilmesine yönelik olarak, bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltmak ve sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştirmek amacıyla, çeşitli dönemlerde muhtelif bölgesel gelişme planları hazırlanmıştır. Bunların başlıcaları; Doğu Marmara Planlama Projesi, Antalya Projesi, Çukurova Bölgesi Projesi, Güneydoğu Anadolu Projesi, Zonguldak-Bartın-Karabük Bölgesel Gelişme Projesi, Doğu Anadolu Projesi Ana Planı ve Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planı'dır.

Ancak, çoğu zaman kalkınmada öncelikli yöreleri hedef alan destek uygulamaları, organize sanayi bölgeleri politikası, yatırımlarda devlet yardımları ve kırsal kalkınma projeleri ile birlikte yürürlüğe konulan bölge planları, bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılmasında ve hedeflenen gelişme düzeyini ve ortamını oluşturmada beklenen etkiyi doğuramamıştır. Anılan bölgesel kalkınma projelerinden GAP dışında kalanlar kapsamlı bir uygulama şansı bulamamıştır. Baştan bir enerji ve sulama projesi olarak başlatılan ve daha sonra entegre bir bölgesel kalkınma projesine dönüştürülen ve büyük ölçekli sektörel kamu yatırımları ile desteklenen Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) hariç olmak üzere hazırlanan bölge planlarının hemen hemen tamamı beklenen başarıya ulaşamamıştır. Planlı dönemde sağlanan olumlu gelişmelere rağmen, gerek Türkiye'nin tam üye olarak katılmayı hedeflediği AB ülkeleriyle olan gelir farkı, gerekse ülke içinde bölgeler arası gelir ve gelişmişlik farklılıkları somut gelişmeler sağlanması gereken önemli bir sorun alanı olarak gündemdeki yerini korumaya devam etmektedir.

2001 yılı kişi başı gayri safi yurt içi hasıla verilerine göre, ülkemizin en yüksek gelire sahip ili (Kocaeli, 6.165 ABD Doları) ile en düşük gelire sahip ili (Ağrı, 568 ABD Doları) arasında yaklaşık 11 kata varan bir gelir farkı bulunmaktadır (Ek: tablo-1). 2003 yılı illerin sosyo ekonomik gelişmişlik sıralaması çalışmasına göre ise özellikle Ankara'nın doğusunda yer alan illerin sosyo ekonomik gelişmişlik düzeylerinin, genel olarak ülke ortalamasının altında kaldığı gözlenmektedir. Bu durumdan daha da kötüsü, gelişmişlik düzeyi itibarıyla ülke ortalamasının altında yer alan bu illerden çoğunun sıralamadaki yerinin, bir önceki araştırma dönemine (1996) göre, daha aşağılara inmiş olmasıdır (Ek: tablo-2). Bu göstergelerden de görülebileceği gibi, başta kaynak sorunu ve bölgesel gelişme alanındaki kurumsal yapının yetersizliği gibi nedenlerden dolayı bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılması ve bölgeler arası dengeli büyüme ve gelişmenin sağlanmasında arzu edilen düzeyde bir iyileşme sağlanamamıştır.

Diğer taraftan, AB'ye üyelik ve uyum sürecinde, ülkemizin satın alma gücü paritesine göre kişi başına ortalama gelir düzeyinin, son genişleme öncesinde AB ortalamasının yaklaşık üçte biri düzeyinde olduğu sıkça ifade edilmektedir. Aynı kapsamda özellikle ülke içi gelir ve

gelişmişlik farklarının azaltılmasının önemi vurgulanarak, bu alanda katılım öncesi mali yardımı da etkileyen şekilde AB'nin bölgesel gelişme politikası ve uygulamalarına paralel yeni bir yaklaşım, yöntem ve kurumsal örgütlenme modeline dikkat çekilmektedir. Bölgesel gelişme alanında AB'ye uyum sürecinin bir gereği olarak, yerleşme merkezlerinin kademelenmesini, iller arasındaki fonksiyonel ilişkileri, coğrafi koşulları, istatistik toplama ve plan yapma amacına uygunluğu da dikkate alarak, AB istatistiki sınıflandırmasına (NUTS) paralel bir şekilde, üç düzey halinde İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS) yapılmıştır. AB yetkilileri tarafından da onaylandıktan sonra, 28 Ağustos 2002 tarih ve 2002/4720 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan bu sınıflandırmanın, yine aynı Karar kapsamında bölgesel politikaların çerçevesinin belirlenmesinde esas alınması kararlaştırılmıştır.

Bu çerçevede, bölgesel gelişme alanında, Türkiye'den 2003 Yılı Katılım Ortaklığı Belgesinde Ulusal Kalkınma Planı ve İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS) Düzey 2'lerde (NUTS 2) bölgesel kalkınma planları hazırlanması suretiyle,

- Bölgesel farklılıkları azaltmayı amaçlayan bir ulusal ekonomik ve sosyal uyum politikasının geliştirilmesi,
- Bu başlık altındaki mevzuatın uygulanmasını kolaylaştıracak yasal çerçevenin kabul edilmesi,
- Bölgelere yönelik kamu yatırımlarına ilişkin öncelik kriterlerini ortaya koyan çok yıllık bütçeleme usullerinin oluşturulması,
- Bölgesel kalkınmayı yürütecek idari yapıların güçlendirilmesi ve
- Bölgesel kalkınma planlarını uygulamak üzere, NUTS 2 düzeyinde bölge birimlerinin kurulması istenmektedir.

Katılım Ortaklığı Belgesi temelinde, AB'ye ekonomik ve sosyal uyum sürecinin çerçevesini oluşturan ve 2004-2006 dönemini içine alan Ön Ulusal Kalkınma Planı, Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) Müsteşarlığı tarafından hazırlanarak Yüksek Planlama Kurulu tarafından onaylanmıştır. Ekonomik ve sosyal uyumun en önemli yatay önceliği olarak bölgesel gelişmeye ağırlık veren Plan'da, finansman desteğinin en geniş olduğu alan bölgesel gelişme olarak tespit edilmiştir. Planda yönetim otoritesi olarak DPT Müsteşarlığı belirlenmiş olup, uygulamaya ilişkin görevlerin sektörel ve bölgesel kurumlar gibi "ara kurumlar" ile paylaşılması, bölgesel gelişme politikalarını yerel bazda uygulayacak kurumsal bir mekanizmanın geliştirilmesi ve bu alandaki program ve projelerin yönetimine ilişkin bazı görevlerin Kalkınma Ajanslarına (KA) devredilmesi öngörülmüştür.

Ajansların kuruluşu 58. Hükümet tarafından hazırlanarak yürürlüğe konulan ve 59. Hükümet tarafından da aynen benimsenen Acil Eylem Planının (AEP) gerçekleştirmeyi öngördüğü en önemli hukuki, kurumsal ve yapısal düzenlemeler arasında yer almaktadır. Planda ifade edildiği şekliyle, kaynakların hem yerinde ve daha etkin kullanılması, hem de iller ve bölgeler arası gelişmişlik farklılıklarının azaltılması ve yerel yönetimlerin güçlendirilmesi amacıyla İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması (NUTS-İBBS) dikkate alınarak alt bölge düzeyinde; planlama, koordinasyon, uygulama, izleme ve değerlendirme fonksiyonları olan yeni hizmet bölgeleri ve birimlerinin oluşturulması hedeflenmektedir.

AEP amaçlarına uygun olarak, bölgeler arası gelişmişlik farklılıklarını azaltıcı politikalar merkezi yönetim tarafından, yereldeki ve iller arasındaki gelişmişlik farklılıklarının giderilmesine yönelik çalışmalar ise merkezin koordinasyonu ve yönlendirmesi altında hizmet bölgeleri (Ajanslar) tarafından yürütülecektir.

Ajanslar başta eski ve yeni AB üyesi ülkeler ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) olmak üzere birçok gelişmiş ülkede bölgesel ve yerel kalkınmanın en önemli kurumları arasında yer almaktadır. Başta İngiltere olmak üzere çok çeşitli ülkelerde, farklı yapılarda, statülerde ve işlevlerde kurulmuş olan ajanslar, 1950’li yıllardan bu yana hizmet vermektedir. Bölgesel gelişme ve bölge planlama anlayışının köklü değişikliklere uğradığı 1980’li ve 1990’lı yıllarda ajanslar daha da yaygın hale gelmiş ve bölgesel gelişme çabalarının odağında yer alan kurumsal kapasiteleriyle, özellikle Avrupa’da AB yapısal fonlarının da desteğiyle bazı bölgelerin geliştirilmesinde asli rol üstlenmiştir. Günümüzde Avrupa ülkelerinde kendi bölgelerinin kalkınması amacıyla ulusal ve uluslararası düzeyde faaliyet gösteren farklı nitelik, yapı ve statüde 200’ü aşkın kalkınma ajansı bulunmaktadır. Bunların büyük bir kısmının, özellikle Brüksel gibi önemli dış merkezlerde temsilcilikleri bulunduğu gibi Avrupa genelinde 150 üyeye sahip örgütlenmiş bir üst kuruluşları da (Avrupa Bölgesel Kalkınma Ajansları Birliği-EURADA-European Association of Regional Development Agencies) bulunmaktadır.

Bölgesel gelişme, bölge planlama ve yerel kalkınma alanında oluşan bilgi ve tecrübe birikimi, günümüzde “dengeli dağılım” hedefinin yalnızca sanayi faaliyetlerinin yer seçimini etkilemeye yönelik bölgesel politikalara bağlı olamayacağını göstermiştir. Bölgesel gelişme ve bölge planlama alanında, dünyadaki anlayış ve uygulamalar son 20 yılda çok büyük bir değişim göstermiştir. Her şeyden önce bölgesel gelişmenin ülke içi ve dışı çok yönlü bir etkileşim sürecini gerektirdiği anlaşılmış ve merkezden yönlendirilen, sadece içe dönük yerel, kırsal, kentsel veya bölgesel gelişme modellerinin başarılı olamadığı görülmüştür. Aynı şekilde yerel aktörlerin hem planlama, hem de uygulama safhalarında sürekli aktif olması, sahiplenme göstermesi, araştırma ve proje üretme kapasitesi geliştirmesi ve bunu kurumsallaştırması başarılı bölgesel/yerel kalkınma modellerinin en önemli özelliği haline gelmiştir. Buna bağlı olarak, zaman ve mekan boyutunda, planların esnek, dinamik ve paylaşımcı bir anlayışla yapılmasını ve uygulanmasını gerektiren bu değişimi zorlayan etkenlerden biri de küreselleşme olmuştur.

Küresel rekabet süreci, karşılaştırmalı üstünlükler temelinde, yerel ve bölgesel uzmanlaşma sürecini de hızlandırmaktadır. Yerel girişimcilik, yerel kaynakların harekete geçirilmesi, bilgi ve beceri birikimi ve diğer yerel potansiyellere de bağımlı olarak, belirli sektörlerde uzmanlaşabilen yöreler, dünya ekonomisi içerisinde karşılaştırmalı üstünlük elde edebilmekte ve bu sayede ülke ortalamasından daha fazla büyüme ve gelişme şansı bulurken, ülkenin genel büyümesine, refah ve istikrarına da daha fazla katkı sağlayabilmektedir. Mevcut şartlar altında, ülkeler arası rekabetin artık kentler ve bölgeler arası rekabete dönüştüğü gözlenmektedir. Bölge ekonomilerinin, yeni ulusal ve yerel rekabet koşullarına ayak uydurma yeteneğini geliştirmek ve bunun için gerekli her türlü altyapıyı hazırlayabilmek için ise, çabuk karar alıp uygulayabilen, esnek ve dinamik yeni kurumsal yapılara ihtiyaç bulunmaktadır.

Bu bağlamda, artık, bütün dünyada bölgesel gelişme planlarının hareket noktası sadece bölgeler arası gelişmişlik farklılıklarını gidermeye yönelik değildir. Yeni bölgesel gelişme ve planlama anlayışının en önemli özellikleri; sürdürülebilir, dengeli, insan odaklı, esnek, rekabetçi, katılımcı olması ve yerel aktörlerin çabalarını, yerel potansiyelleri ve dinamikleri, stratejik yaklaşımı, öğrenmeye dayalı uygulamaları içermesidir. Bu bakımdan, yerel/bölgesel dinamiklerin ve potansiyelin tespiti, bunların ulusal öncelikler ile uyumlu olarak yerinde ve katılımcı bir anlayışla, ortak akıl kullanılarak planlanması, esnek, aksiyona dayalı, rol paylaşımına açık ve insan odaklı programlar, gelişme politikaları ve rekabetçi projeler ile desteklenmesi aşamalarında yerelde teknik kapasitesi yüksek bir kurum gerekli

olmaktadır. Bu bakımdan, bölgesel gelişme uygulamalarımız ile bölge planlarımızın etkinliğinin ve başarısının yükseltilmesi, bölgelerin ülkemizin genel büyümesi, gelişmesine, refahına ve istikrarına katkısının artırılması, sosyal uyum ve adaletin temini ve değişen küresel rekabet şartlarına adaptasyonun sağlanması amacıyla, çağdaş gereklere uygun olarak, gelişmiş ülkelerde bir çok örnekleri görülen Kalkınma Ajanslarının (KA) en kısa zamanda kuruluşu ve işler hale getirilmesi gerekli görülmektedir.

Bu kapsamda ajansların yukarıda genel olarak ifade edilen işlevleri ve faydalarının ayrıntılı olarak değerlendirilmesi yerinde olacaktır:

1) Ajanslar yerel aktörler ve dinamikler arasında sinerji oluşturacak bütün kaynakları harekete geçirecek ve yerel/bölgesel kalkınma çabalarının etkisini artıracaktır. Burada, Ajansın girişimci ve KOBİ desteği sağlama, devlet yardımlarını uygulama, kırsal kalkınma faaliyetlerini destekleme, altyapı ve çevre projelerini gerçekleştirme gibi alanlarda faaliyet gösteren kurum ve kuruluşların yerine geçmemesi ve doğrudan uygulama yapmaması esas olacaktır. Ajanslar, elinde bulundurduğu kaynaklar ve teknik birikimi ile bu kurum ve kuruluşlar da dahil olmak üzere bütün ilgili tarafları (paydaşları) destekleyecek ve bunlar arasında koordinasyonu sağlayacak, onların faaliyet ve projelerini özellikle bölgesel ölçekte birbirini tamamlar hale getirecek ve dolayısıyla daha yüksek bir büyüme, gelir ve istihdam etkisi meydana getirecektir. Bir diğer ifadeyle, ajanslar uygulayıcı kuruluş ve yerel aktörleri destekleyecek ve bunlar arasında koordinatör, organizatör ve katalizör konumunda olacaktır.

2) Ajanslar yerel düzeyde planlama, programlama, proje üretme ve uygulama kapasitesini artıracaktır. Özellikle yerel yönetimler reformunun hayata geçirilmesinden sonra, yerele çok önemli miktarda kaynak ve yetki transferinin yapılması beklenmektedir. Ancak, reformun ilk yıllarında uygulamada beklenen etkinlik artışının sağlanabilmesi ve ciddi oranlı bir büyüme, gelir artışı ve istihdam etkisi oluşturulabilmesi için başta yerel yönetimlerin kendileri olmak üzere, bütün yerel aktörlerin teknik kapasitesinin desteklenmesine ihtiyaç duyulacaktır. Ajanslar yüksek nitelikli personeli, esnek kaynak ve istihdam yapısı ile bütün yerel aktörlerin, özellikle başlangıçta ihtiyaç duyacağı planlama, programlama, projelendirme, koordinasyon ve izleme kapasitelerinin geliştirilmesine destek olacaktır.

3) Ajanslar bölgelerde ve yerelde kaynakların yerinde ve etkin kullanılmasına yardımcı olacaktır. Hem teknik kapasitesinin sağladığı bilgi birikimini, hem de aracılık ettiği kaynakları etkin bir şekilde kullanarak birden çok ili ilgilendiren projelerin ve faaliyetlerin mükerrerliklere yol açmadan ve kaynak israfı oluşturmadan gerçekleştirilmesini sağlayacaktır. Bölgesel niteliği olan havaalanı, ihtisas hastaneleri, bazı yükseköğretim yatırımları, havza ve kıyı koruma ve geliştirme projeleri, bataklık projeleri, kırsal kalkınma projeleri, organize sanayi bölgeleri gibi projelerin Ajanslar aracılığıyla ulusal, bölgesel ve yerel önceliklere göre planlanması ve desteklenmesi geçmiş yıllarda yanlış örneklerine sıkça rastlanan gereksiz ve verimsiz yatırım israfına mani olacaktır. Ajanslar, bu tür bölgesel nitelikli projelerin en uygun yer seçimine göre, ideal büyüklükte, en uygun şartlarda ve nitelikte ve yeterli finansmanla gerçekleştirilmesi konusunda etkin rol oynayacaktır.

4) Makro ve mikro ölçekli planlama deneyimleri, aslında her iki ölçeğin arasında ihtiyaç duyulan optimum bir plan ölçeğinin ve plan bölgesinin gerekliliğine işaret etmektedir. Esnek olmayan, son derece katı, detaylı, durağan ve her şeyi en ince ayrıntısına kadar kontrol etmeye yönelik olarak merkezden yapılan plan çalışmaları yerelde yeterli sahiplenme oluşturmadığı gibi, yerel ve bireysel farklılıkların hayata geçirilmesine bazen engel bile olmaktadır. Diğer taraftan, fiziksel planlar gibi yerelde yapılan planlama çalışmaları ise ulusal

öncelikleri yansıtan, bölgeler arası etkin işbölümüne ve rekabetçi üstünlüklere dayalı stratejik bir vizyon ve hedeften yoksun olmaktadır. Sonuç olarak, yerleşmelerin sorunları uzaktan planlama ile çözülememekte; imkanları, potansiyeli, içerdiği “gömülü” yerel gelişme bilgileri ise uzaktan algılanamamaktadır. Yeni planlama ve idari örgütlenme anlayışı içinde, uygun kurumsal altyapının oluşturulmasıyla birlikte planlamanın ilgili yerleşmelerde, yukarıdan-aşağıya değil aşağıdan-yukarıya başlatılan etkileşimli bir süreçle yapılması ve uygulanması sağlanacaktır. Gelişmiş ülke deneyimleri göstermiştir ki, bunun için en uygun ölçek bölgesel plan ölçeği, en uygun alan ise genellikle birden çok idari sınırı (ili) kapsayan ve Ajansların kuruluşuna baz teşkil edecek olan optimum “plan bölgesi”dir.

5) Artan eğitim seviyesi, ulusal ve uluslararası piyasalarda etkin rekabet için gerekli örgütlenme ve dayanışma kültürü, son yıllarda yaşanan ekonomik sıkıntılar nedeniyle kalkınma amaçlı kullanılabilecek kamu kaynaklarının reel olarak artmaması gibi nedenlerden dolayı yerel aktörlerin kendi sorunlarına çözüm amacıyla oluşturdukları yerel örgütlenmeler ile bunların talepleri ülkemizin bütün yörelerinde hızla artmaktadır. Bu, bir bakıma, gelişen yerel ve bölgesel kalkınma bilincinin bir göstergesi olarak görülmektedir. Bunlara örnek olarak, fahri bir ajans vazifesi gören Ege Ekonomisini Güçlendirme Vakfını (EGEV) ve Mersin Ticaret Odası bünyesinde kurulmuş olan ve aynı zamanda EURADA üyesi de olan Mersin Kalkınma Ajansını vermek mümkündür. Ancak, genellikle, özel kesimin ve sivil toplum kuruluşlarının sektörel uzmanlaşma, üretim ilişkileri, sosyal dayanışma, çevre koruma, hemşehrilik dayanışması ve yerel kalkınma temelinde oluşturdukları bu yerel girişimler çoğu zaman teknik açıdan proje üretme ve uygulama kapasitesinden yoksun durumdadır. Diğer taraftan bu kapasiteye sahip olan kurum ve kuruluşlar ise kendilerine yerelde rehberlik edecek, yerel aktörler arasında koordinasyon ile yeterli kaynak ve destek sağlayacak kurumsal bir yapının eksikliği hissetmektedir. Ajanslar, gelişen bu dayanışma içinde rekabet ve kalkınma bilincini doğru yöne ve alanlara kanalize etmede çok önemli bir işlev yüklenecek, yerelde bu alanda çok ciddi bir boşluğu dolduracaktır. Ayrıca, karar alma ve uygulama yapılarının katılımcılığa açık olması sayesinde toplumun kalkınma sürecine doğrudan ve aktif katılımını sağlayarak, yerel sahiplenmeyi oluşturacak ve pekiştirecektir.

6) Ulusal ve küresel rekabet, özellikle esnek ve dinamik üretim yapılarıyla değişen koşullara kolay ayak uydurabilen KOBİ’ler için önemli avantajlar sunmaktadır. Bu kapsamda, yerel girişimcilğe ve KOBİ’lere dayalı bir kalkınma modeli bölgelerin ve ülkelerin yerel, ulusal ve küresel piyasalara entegre olabilme şansını artırırken, kalkınmanın sürdürülebilirliğini de temin etmektedir. Bu kalkınma modelinde, yerel girişimcilere ve KOBİ’lere sağladıkları destekler ile ajanslar özel bir önem kazanmaktadır.

7) Küreselleşme süreci, bütün toplumlara ve yerel-bölgesel ekonomilere tehditler yöneltirken, aynı zamanda bazı fırsatlar da sunmaktadır. Yerel aktörlerin küreselleşmenin tehditlerine karşı koyabilme yeteneğinin geliştirilmesi ve sunduğu fırsatlardan azami faydanın elde edilebilmesi, bu faktörleri iyi teşhis eden, yorumlayabilen ve bunlara uygun politikalar geliştirebilen kurumların varlığını gerektirmektedir. Ajanslar, bu bağlamda, bir taraftan küresel düzeyde yaşanan gelişmeleri yerel düzeye aktarırken, diğer taraftan da yerel potansiyeli, varlıkları, üstünlükleri ve özgünlükleri küresel pazarlara taşıyacaktır. Burada, hem küresel şartların iyi yorumlanması ve yerele iyi aktarılması, hem de yerel potansiyelin tespiti ve toplanan yerel-bölgesel bilginin küresel piyasaya özgün ürünler veya hizmetler halinde pazarlanması ajanslar türünde teknik kapasitesi yüksek, uzmanlaşmış bir kurumun varlığını gerektirmektedir. Ajanslar aynı zamanda, uluslar arası düzeyde yapılacak tanıtımlara ve bu tanıtımlardan sorumlu birimlere her türlü desteği sağlayacaktır.

8) Ülkemizde proje yapma ve uygulama anlayışı, genelde kendi içine kapalı bir ortamda geliştirilen projelere topyekün bir finansman aranması mantığına dayalıdır. Oysa özellikle uluslararası kurum ve kuruluşların çeşitli ülkelerde uyguladığı farklı nitelikteki projeler göstermiştir ki, projelerin başarısında yararlanıcının sağlayacağı maliyet paylaşımı veya eş finansmanın çok önemli bir rolü bulunmaktadır. Maliyet paylaşımı yararlanıcın “elini taşın altına koyması” yaklaşımını yansıtmakta ve projelerde baştan ciddi bir sahiplenme ve ortaklık ruhu meydana getirmektedir. Ancak, projenin başarısında bu kadar önemli bir etkiye sahip olan bu uygulamayı yerel/bölgesel kalkınma hedefi doğrultusunda kullanabilecek esnek bir kurumsal yapıya ihtiyaç duyulmaktadır. Ajanslar, bu bakımdan da sağlayacağı proje ve faaliyet desteklerinde kişi, kurum ve kuruluşların eş finansmana dayalı ortak proje üretme kültürü ve yeteneğini geliştirecektir. Bu sayede, farklı tarafların kaynakları gerçekten öncelikli projeler üstünde yoğunlaştırılabilecek ve bu projelerin kısa sürede hayata geçirilmesi sağlanmış olacaktır.

9) Ajansların yürüttüğü faaliyetler sadece yerel ve bölgesel kalkınma ile sınırlı kalmayacaktır. Normalde üreten bölgeler tarafından sübvansede edilen, gelişme zorluğu yaşayan bölgelerin zaman içinde kendi ayakları üzerinde durabilmelerini sağlayacaktır. Gelişme zorluğu çeken bölgelerin ve yörelerin çoğunda, girişimcilik ruhunu ve kültürünü harekete geçirip, yönlendirecek ve bunun için gerekli ilk destekleri sağlayacak kurumsal kapasite bulunmamaktadır. Ajanslar bu alanda faaliyet gösteren kurumlarla aktif işbirliği ve koordinasyon içinde kritik destekler sağlayarak, bölgenin girişimcilik potansiyelini harekete geçirecek ve sürekli olarak geliştirecektir.

İleri aşamalarda, bu bölgeler ülke ortalamasından daha hızlı bir gelişme ivmesi yakalarken, bölgeler arası gelişmişlik farkları azalacak, bu bölgelerin gelişmiş yörelerin kaynaklarına mutlak bağımlılığı azalacaktır. Sonuç olarak, belli bir gelişme eşiğini ve ivmesini yakalayan bölgeler ciddi bir ekonomik hareketlilik yaşarken, ulusal ekonomiye sağladıkları katma değer artacak, ulusal ölçekte oluşturacakları gelir ve istihdam etkisiyle ülkenin genel ekonomik performansına da olumlu katkı sağlayacaktır. Bu etkinin sağlanabilmesi için, bölgesel düzeyde kalkınma politikalarının oluşumuna yardım edecek ve bunların stratejik plan mantığıyla hayata geçirilmesini, izlenmesini ve değerlendirmesini sağlayacak, bölgesel nitelikli teknik bir kurumun (ajansın) varlığına ihtiyaç bulunmaktadır.

10) Bölge planlarının yeterli başarı elde edememesinin başlıca nedenleri, kendine özgü bir finansman (bütçe) mekanizmasının bulunmaması ve yerelde etkin bir kurumsal yapıyla desteklenmemesi olmuştur. Ajansların kuruluşunu öngören mevcut tasarı, bölgesel gelişme çabalarının ve bölge planlarının uygulama şansını önemli derecede etkileyen bütçe ve kurumsal yapı sorununa da etkin bir çözüm getirmektedir. Bu sayede, bölgesel gelişme planları ve programlarının daha gerçekçi hazırlanması sağlandığı gibi uygulama şansı da büyük oranda artmış olacaktır.

11) Önerilen yapılanma ile Devlet Planlama Teşkilatının genel koordinasyonu içinde ulusal düzeydeki plan ve stratejiler kullanılarak bölgeler arası gelişmişlik farkları giderilirken, ajansların yürüteceği çalışmalar ve projelerle aynı zamanda bölge içi gelişmişlik farklarının giderilmesi hedefi de gözetilmiş olacaktır. Diğer taraftan ajanslar şeklinde önerilen bu yeni yapılanmada; sektörel ve bölgesel politikaların etkin bir şekilde planlanması ve entegre bir şekilde uygulanabilmesi de mümkün olacaktır.

12) Öngörülen bu kurumsal yapılanma ile birlikte, bölgesel gelişme alanında faaliyet gösteren merkezi düzeydeki kurum ve kuruluşlar arasındaki koordinasyon daha da hız

kazanacağı gibi bu konudaki hizmet kapasite ve etkinlikleri de artmış olacaktır. Ajanslar kritik nitelikteki yerel bilginin merkeze taşınmasında ve sürekliliğinin sağlanmasında çok önemli bir işlev yüklenecekler ve özellikle program ve proje uygulamalarının izlenmesini kolaylaştıracaklardır. Bu işbirliği sayesinde, başta DPT olmak üzere merkezi kuruluşlar, daha üst ölçekli politikaların ve uygulamaların geliştirilmesindeki enerji ve kapasitelerini daha etkin kullanabileceklerdir. Performansa dayalı kaynak tahsis mekanizması kullanılabilir ve bölgesel gelişme, yerel kalkınma alanında verimlilik ve etkinlik teşvik edilmiş olacaktır.

13) Ajansların asli fonksiyonlarından birisi olan uygulamanın izlenmesi ve değerlendirilmesi ile planlamanın ve proje uygulamanın en önemli unsurlarından olan, ancak şu ana kadar gerçekleştirilememiş olan izleme ve değerlendirme etkin hale getirilmiş olacaktır. İzleme ve değerlendirme faaliyetleri ile projelerin genel gidişatı takip edilecek, projenin sorunları ve darboğazları gecikilmeden giderilecek, kaynakların etkin ve yerinde kullanımı sağlanacak, proje ve faaliyetlerin başarısı ölçülebilir ve performansa dayalı kaynak tahsisi için bir değerlendirme tabanı kurulmuş olacaktır. Ajansların izleme ve değerlendirme faaliyetleri kapsamında derlediği bilgiler gelecekte tasarlanacak politikalar, program ve projeler için de çok değerli girdiler sağlayacaktır. Böylece, ulusal düzeyde genel planlama ve kalkınma çalışmalarının etkinliğini destekleyen bir mekanizma oluşacaktır.

14) Ajanslarla işbirliği içinde hazırlanacak olan bölgesel gelişme stratejileri ve planları il düzeyinde yürütülen fiziksel plan çalışmaları için stratejik bir çerçeve oluşturacaktır. Ajansların yerel yönetimlerin planlama çalışmalarına sağlayacağı destek; planların mekansal, bölgesel ve sektörel bütünlüğüne katkı sağlarken, yerel ölçekte bu alanda oluşabilecek teknik açığı da kapatacaktır. Bu sayede plan yapma pratiği merkezden yerele doğru mekan planlamasını da içerecek şekilde uygun bir kademelenme ve uyum içinde gerçekleştirilmiş olacaktır.

15) Bölgesel gelişme alanında AB müktesebatına uyum için çok önemli bir adım atılmış ve Katılım Ortaklığı Belgesinde taahhüt altına alınan üyelik yükümlülüklerinden, ekonomik ve sosyal uyum alanındaki en önemlilerinden bir tanesi hayata geçirilmiş olacaktır. AB'ye tam üyelik müzakereleriyle ilgili kararın verileceği bu yıl içinde, bu konuda sağlanan gelişmenin, üyelik perspektifinin ekonomik ve sosyal uyum boyutuna yatayda tümünden kesen bir husus olarak çok olumlu katkı sağlayabileceği düşünülmektedir. Halen katılım öncesi mali yardımların en yoğun olarak kullanılmaya başlandığı bölgesel gelişme programlarının etkin, verimli, başarılı ve AB koşullarına uygun bir şekilde yürütülebilmesi için programları yerel düzeyde yürütecek bölgesel koordinasyon birimlerine ihtiyaç bulunmaktadır. Halihazırda, bu ihtiyaç DPT tarafından bölgelerde kurulan ancak hukuki statüsü, bütçesi, yaptırım gücü ve etkisi itibarıyla sorunlarla karşılaşan Program Koordinasyon Birimleri marifetiyle giderilmeye çalışılmaktadır. Ajansların kuruluşu ve işler hale getirilmesiyle AB katılım öncesi hibeleriyle desteklenen bölgesel programların yerelde bu birimler tarafından koordine edilmesi planlanmaktadır. Proje birimlerinde bu alanda elde edilen bilgi, deneyim ve teknik altyapının ise geçici maddelerde yapılan düzenleme ile ajanslara aktarılması ve kaybolmaması sağlanacaktır. Ajanslar bu alanda da çok önemli bir ihtiyacı karşılayacak ve gelecekte genişleyerek devam etmesi beklenen AB destekli bölgesel kalkınma programlarının, yereldeki uygulama ve koordinasyon altyapısını meydana getirecektir.

Türkiye-AB ilişkileri çerçevesinde AB tarafından 2004-2006 döneminde sağlanacak olan Ekonomik ve Sosyal Uyuma yönelik katılım öncesi mali yardımların kullanımına temel teşkil etmek üzere Ön Ulusal Kalkınma Planı (ÖUKP) hazırlanmıştır. ÖUKP, başta Uzun Vadeli Strateji (2001-2023), Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005) ve 2003 Yılı

Katılım Öncesi Ekonomik Programı olmak üzere diğer ulusal belge ve dokümanlar dikkate alınarak hazırlanmıştır. ÖUKP'nin uygulanması ile katılım öncesi mali yardımların etkili bir şekilde kullanımı ve üyelik sonrası yapısal fonların kullanımına ilişkin altyapının oluşturulmaya başlanması hedeflenmektedir. Diğer AB üyesi ve aday ülkelerde olduğu gibi, ÖUKP'nin en öncelikli hedefi, bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılması ve bu hedef ile sektörel hedefler arasında etkin bir entegrasyonun sağlanmasıdır. Bu amaçla, ÖUKP kapsamında sosyo-ekonomik gelişmişlik göstergeleri itibarıyla öncelikli olarak tespit edilen 12 bölgede AB katılım öncesi mali yardımı ile desteklenen bölgesel kalkınma programlarının başlatılması öngörülmüştür.

Halihazırda, ÖUKP hedefleriyle uyumlu olarak 11 bölgede bölgesel kalkınma programları başlatılmıştır. Ayrıca, ÖUKP dışında sınır bölgelerinin geliştirilmesi amacıyla Bulgaristan ve Yunanistan ile sınır ötesi işbirliği programları da uygulamaya konmaktadır. Mevcut durumda, uygulaması başlatılan veya hazırlıkları devam eden sınır ötesi işbirliği programları ve bölgesel programlar toplam 43 il kapsamaktadır. Bunların toplam bütçesi 232 milyon Euro'su AB hibesi, 42.36 milyon Euro'su Türkiye katkısı olmak üzere 274.36 milyon Euro'ya ulaşmış bulunmaktadır.

AB ile müzakerelerin başlaması halinde bölgesel gelişme için tahsis edilecek kaynakların katlanarak artacağı düşünülmektedir. Bununla birlikte, AB'nin 2007-2013 dönemine ilişkin olarak hazırladığı yeni düzenleme ile AB'ye yeni üye olan ülkelerin müzakereler sürecinde yararlandıkları PHARE, ISPA, SAPARD gibi büyük finansal imkan sağlayan programların benzerlerinin ülkemiz için de uygulanması beklenmektedir. Bu nedenle, ülkemizin hem müzakere sürecinde yararlanılabilecek büyük ölçekli hibe kaynaklardan, hem de üyelik sonrasında kullanılacak olan yapısal fonlardan etkin bir şekilde yararlanabilmesi fırsatını yakalayabilmesi, bölgelerde kurumsal altyapının hazırlanmasını bir zorunluluk haline getirmektedir. Aksi takdirde kurumsallaşma sağlanamadığı için ülkemize Ekonomik ve Sosyal Uyum başlığı altında sağlanan hibelerin büyük miktarını oluşturan bölgesel programlara ayrılan kaynaklar kullanılamayacaktır. Bu hem hibelerin geri dönmesi hem de yapısal fonlara hazırlıkta büyük ve önemli bir eksiklik anlamına gelecektir.

Diğer taraftan, 2004 yılı İlerleme Raporunda da AB'nin bölgesel politikasına uyum sağlanması ve bölgesel politikaların uygulanması amacıyla, merkezi ve bölgesel düzeyde yeterli kapasitenin oluşturulması gerektiği hususu yeniden vurgulanmıştır. Halihazırda yürütülen programların koordinasyonu, DPT tarafından bölgelerde kurulan ancak hukuki statüsü, bütçesi, yaptırım gücü ve etkisi itibarıyla sorunlarla karşılaşan Proje Koordinasyon (Uygulama) Birimleri marifetiyle sağlanmaya çalışılmaktadır. İlerleme Raporunda ayrıca, bölgesel düzeyde kurulan geçici uygulama birimlerinin ileride yapısal fonları yerelde uygulayacak niteliklere sahip olmadığı belirtilmekte; izleme, değerlendirme, mali yönetim ve kontrol konularında yereldeki işlevleri etkin bir şekilde yerine getiremeyeceği hatırlatılmaktadır.

Ajansların kuruluşu ve işler hale getirilmesiyle, AB katılım öncesi hibeleriyle desteklenen bölgesel programların yerelde bu birimler tarafından koordine edilmesi ve uygulanması planlanmaktadır. Proje birimlerinde bu alanda elde edilen bilgi, deneyim ve teknik altyapının ise geçici maddelerde yapılan düzenleme ile ajanslara aktarılması ve kaybolmaması sağlanacaktır. Ajanslar bu alanda da çok önemli bir ihtiyacı karşılayacak ve gelecekte genişleyerek devam etmesi beklenen AB destekli bölgesel kalkınma programlarının, yereldeki uygulama ve koordinasyon altyapısını meydana getirecektir.

Yukarıda sayılan faydalar çerçevesinde;

- Yerel-bölgesel potansiyeli, dinamikleri ve özgünlükleri ortaya çıkararak bunları en iyi şekilde değerlendirip planlayabilecek;
- Potansiyeli ve dinamikleri rekabetçi, katılımcı, esnek, aksiyona dayalı bir yaklaşımla harekete geçirebilecek ve ulusal, uluslararası pazarlarda ekonomik, sosyal, kültürel birer değer haline dönüştürebilecek;
- Bütün kurum, kuruluş ve şahıslara sağladığı idari, mali, teknik desteklerle başta girişimciler olmak üzere bütün kesimlerde bir kalkınma bilinci ve ivmesi oluşturabilecek;
- Yenilikçi, rekabete dayalı kaynak tahsisi mekanizması, etkin izleme ve değerlendirme işlevleri ile kalkınma planları, bölgesel gelişme planları ve programların uygulama kapasitesini geliştirecek ve
- Hem ulusal, hem de bölgesel-yerel düzeyde, başta istihdam ve gelir olmak üzere ekonomik ve sosyal göstergelerin iyileştirilmesine, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarının azaltılmasına ve dolayısıyla ülkenin genel refah ve istikrarına olumlu katkılar sağlayacak olan

Kalkınma Ajanslarının kuruluşu, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 58 ve 59 uncu Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin Acil Eylem Planının hedefleri ve AB Katılım Ortaklığı Belgesinde yer alan taahhütlerimiz çerçevesinde gerekli görülmektedir.

Ajanslar, kamu-özel sektör ortaklığı anlayışına uygun bir yapıda kurulmaktadır. Bu bakımdan, normal kamu kuruluşu niteliğinde bir kurum olmadığı gibi tasarıda düzenlenmeyen bütün işlemlerinde özel hukuk hükümlerine tabi olarak faaliyet gösterecektir. Bu yapı, ajansların istihdam ve harcama usullerinde, kamu kurum ve kuruluşlarının tabi olduğu genel bütçe, harcama, ihale, işe alma, işten çıkarma, personel ücret ödemesi, muhasebe yöntemlerinden bağımsız olarak esnek hareket edebilen, küçük fakat etkin ve dinamik bir birim olmasını sağlayacaktır. Hantal, büyük ölçekli, geniş kadrolu bir kuruluş olmayacak, bilakis küçük, etkin, çekirdek bir teknik kadroyla çalışan, destek hizmetlerinin hemen hemen tamamını maliyet etkin bir yöntemle hizmet satın alması ile temin eden, oluşan yeni şartlara çabuk adapte olabilen esnek bir yapı olacaktır.

Ajansların teşkilat yapısı, danışma işlevi daha ağırlıklı olan geniş katılımlı bir Kalkınma Kurulundan, karar alma organı olarak kamu-özel sektör işbirliği ile çalışacak bir yönetim kurulundan ve teknik kapasitesi yüksek, etkin bir özel sektör kuruluşu gibi faaliyet gösterecek olan icra organı niteliğindeki Genel Sekreterlikten oluşmaktadır. Karar alma organları, özel sektör ve sivil toplumun artık lider bir rol üstlenebileceği Ankara, İstanbul ve İzmir illerinin oluşturduğu tek illi bölgeler hariç olmak üzere, kamu temsilcilerinin çoğunlukta olacağı şekilde tasarlanmaktadır. Bunun temel nedeni ajansların ağırlıklı olarak kamu kaynaklarından oluşan bir kaynak havuzundan proje ve faaliyetlere doğrudan destek verecek olmasıdır. Ancak, kamu-özel sektör ortaklığı anlayışını teşkilat yapısına yansıtacak, özel sektör ve sivil toplum örgütlerinin bölgesel ve yerel kalkınmada hem sahiplenmesini, hem de sorumluluğunu geliştirmek için karar alma organlarında özel sektör ve sivil toplum örgütlerinin temsilcilerine de yer verilmektedir. Ayrıca, özel sektör ve sivil toplum

kuruluşlarının temsilcilerinin gelişmiş yörelerde geniş katımlı Kalkınma Kurulu tarafından demokratik yollarla, seçimle tayin edilmesi öngörülmektedir. Ayrıca, özel sektör temsilinin aynı yaklaşımla sağlanması amacıyla sanayi ve/veya ticaret odalarının yönetimde doğrudan temsili için gerekli şartlar oluşturulmaktadır.

Ajansların, genel koordinasyondan sorumlu DPT tarafından tanımlanan performans kriterleri, sağlanan bütçe tahsisleri, iyi tarif edilen asgari idari ve mali standartlar ve sorumluluklara göre hareket serbestisi içinde çalışmalarını esas olacaktır. Ancak, çalışmalarının, yürüttükleri faaliyetlerin, kişi, kurum ve kuruluşlara sağladıkları desteklerin sonuçlarından şahsen ve hukuken sorumlu olmalarını sağlayacak asgari şartları içeren, ikincil mevzuat veya düzenlemeler de oluşturulmuş olacaktır. Bu kapsamda düşünülen uygulama sistemi en üst seviyeden, en alt seviyeye kadar sorumluluğu dağıtacak olan bir sözleşmeler silsilesinin kurulmasıdır. Buna ilave olarak, kademeli ve sürekli bir izleme ve değerlendirme yöntemiyle kaynakların en alt seviyedeki faaliyet ve projelerden, en üst seviyedeki plan ve programlara kadar etkin, verimli, kurallara uygun ve yerinde kullanılması garanti altına alınmış olacaktır. Ayrıca, kaynakların tahsisinden önce gerekli bütün performans değerlendirme kriterlerinin ve göstergelerin karşılıklı yükümlülüğün bir parçası haline gelmesi zorunluluğu bulunacaktır. Bu bakımdan yerelden merkeze doğru işleyen kademeli bir sorumluluk, izleme, değerlendirme ve denetleme sistemi kurulacaktır.

İstihdam usulleri hem seçim ve işe alma, hem de ücret ödemede uzmanlığa, performansa dayalı ve başarıya odaklı tasarlanacaktır. Çalışanların tamamında istihdam garantisi ancak performansa, takım çalışmasının devamına, hizmet verme heyecanına, kurum içi ve dışında sağlıklı iş ilişkilerine bağlı olacaktır. Ajansın statüsü gereği, çalışanların iş akdiyle istihdam edilmeleri öngörülmekte ve kamu görevlisi istihdamının oluşturduğu verimlilik sorununun bu şekilde aşılması arzu edilmektedir. Çalışanların kendi alanlarında uzman kişilerden objektif, şeffaf yöntemlerle yarışma esasına göre seçilmesi temin edilecek ve ajansın asli fonksiyonlarının bu uzman nitelikli personel eliyle yürütülmesi sağlanacaktır. Bunun bir gereği olarak tasarıya özellikle uzman personel için asgari bir oran konmuş ve bunlar için yabancı dil (İngilizce) yeterliliği gibi asgari bir takım nitelikler tanımlanmıştır. Personel istihdamının gider bütçesi üzerinde yük oluşturmaması için personel giderlerine de sınırlama getirilmektedir. Ayrıca, bölgelerin ihtiyaçları, potansiyelleri ve gelişmişlik seviyeleri dikkate alınarak yapılacak ikincil düzenlemelerle, bu personelin iş tanımları ve nitelikleri daha açık bir şekilde tarif edilecektir.

Ajanslar yerel yönetimlerin normal işlevlerinde bir mükerrerlik veya bir daralma meydana getirmeyecektir. Bilakis onlara teknik ve idari destek sağlayacak, hem planlama, hem de kalkınma amaçlı uygulamalarında onların kurumsal kapasitelerine katkı verecektir. Ayrıca, yerel yönetimler ile yöredeki kamu kuruluşları diğer kurum ve kuruluşlar gibi hazırlayacakları projelerle ajanstan destek alabilecekler, sağlanan desteklerin yararlanıcısı durumuna gelebileceklerdir. Bu itibarla, ajanslar bölgedeki veya yereldeki kamu kuruluşları ve yerel yönetimlerin yerel kalkınma odaklı, bölgesel nitelikli faaliyetlerine ve projelerine maliyet paylaşımı esasına dayalı olarak ilave destek sağlayacaktır. Bu sayede ajanslar, özellikle bölgesel-yerel kalkınma odaklı, iş ortamını ve yaşam kalitesini iyileştirmeye yönelik kritik orta ve küçük ölçekli altyapı, çevre projelerinin hayata geçirilmesine yardımcı olacaktır.

Önerilen Kalkınma Ajansları, il düzeyinde oluşturulacak her türlü vakıf, dernek, birlik gibi sivil toplum örgütlenmelerine, özel sektör üst kuruluşları ve bunların kurdukları uzmanlaşma örgütlerine engel olmayacak, onların yerine geçmeyecektir. Tüm bu farklı nitelikteki organizasyonlar için katılımcı, etkin temsile önem veren, karar alma ve uygulama

aşamalarında işbirliği ortamı sağlayan ortak bir platform oluşturacaktır. Yapılanma içinde özel sektör ve sivil toplum kuruluşları temsilcilerinin ilgisinin, etkisinin, sorumluluğunun ve dolayısıyla sahiplenmesinin en ideal düzeyde sağlanması ve sürdürülmesi esas olacaktır. Paylaşılan bu yetki ve sorumluluğun bir gereği olarak da bu kesimlerin ajansın finansman mekanizması içinde maliyet paylaşımı veya eş finansman modeline sınırlı da olsa katkı sağlamaları doğal olacaktır.

Ajansların kuruluşu aşamalı olarak gerçekleştirilecektir. Bunun için her bir ajansın kuruluşu Kuruluş Kararnamesi şeklinde isimlendirilen bir Bakanlar Kurulu kararı ile yapılacaktır. Bundan maksat, özellikle öncelikli bir takım bölgelerde pilot uygulamalar yaptıktan sonra buradan çıkarılacak derslere göre ajansların yaygınlaştırılmasını sağlamaktır. Başarılı olduğu takdirde, bütün bölgelere, bölgelerin özgün şartları dikkate alınarak yaygınlaştırılacaktır. Burada ajans kuruluşlarının, ayrı ayrı kuruluş kararnameleri ile yapılmasının nedenlerinden birisi de bölgelerin özgün şartları ve yapılarına göre teşkilat yapılarının, birimlerinin, büyüklüklerinin ve diğer yapısal özelliklerinin özelleştirilmesi ihtiyacının bulunmasıdır. Bu farklılaştırma ancak ayrı ayrı kuruluş kararnameleri ile mümkün olabilecektir. Bu konuda ikincil düzenlemelerden de yararlanılabilecektir.

26 Kalkınma Ajansının kurulması halinde, bu kuruluşların kullanabileceği toplam kamu kaynağının tutarı yıllık yaklaşık 666 Trilyon TL. olarak hesaplanmaktadır. Söz konusu 666 Trilyonluk bu kaynağın; yüzde 68'inin (450 Trilyon TL.) Genel Bütçe vergi gelirlerinden yapılacak transfer ile, yüzde 19'unun (127 Trilyon TL.) Belediyelerin, yüzde 13'ünün (89 Trilyon TL.) ise İl Özel İdarelerinin bütçelerinden transfer edilmesi suretiyle karşılanması öngörülmektedir. Ayrıca, bölgede bulunan illerin sanayi ve/veya ticaret odalarının da ajanslar tarafından kullanılacak bütçeye ortaklık ve maliyet paylaşımı esasına dayalı olarak katkı sağlamaları öngörülmüştür.

Ajansların pilot bölgelerden başlamak üzere tedricen kurulacağı düşünüldüğünden, kurulacak her bir kalkınma ajansının getireceği muhtemel yıllık malî yük yukarıdaki tahminler doğrultusunda yaklaşık 25,6 Trilyon TL. olacaktır. Ancak, yapılan tahminlere göre, ortalama bir ajansın işletme (cari) giderlerinin bu harcama toplamı içinde ortalama yüzde 4,6 gibi cüzi bir paya sahip olması beklenmektedir. Bütçenin geri kalan kısmı kalkınma amaçlı proje ve faaliyetlere destek amacıyla kullanılacaktır.

Ajansların merkezi düzeyde koordinasyonu Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından sağlanacaktır. DPT içinde bölge planı yapma ve yaptırma, bölgesel gelişme politikalarını oluşturma ve AB destekli bölgesel programların yürütülmesi görevini üstlenmiş olan Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, ajansların genel koordinasyonunu ve izlemesini de yapacaktır. Düşünülen yapılanma içinde ulusal düzeyde bölgesel, yerel kalkınma stratejileri ile üst ölçekli bölge planları yeni bir yöntem ve içerikle DPT tarafından yapılmaya/yaptırılmaya devam edecektir. İBBS Düzey 2 bölgelerinin plan ve stratejileri ise ajanslar tarafından DPT ile etkileşimli bir süreç içinde karşılıklı işbirliği ile hazırlanacak ve DPT'nin onayına sunulacaktır. Böylece, Düzey 2 gelişme planı ve stratejilerinin, bu çerçevede desteklenecek faaliyet ve projelerin genel makro hedeflere, ulusal kalkınma planları ve politikalarına, ulusal önceliklere ve bölgeler, kentler arası etkin bir işbölümüne, rol paylaşımına uygun olması sağlanacaktır.

Ajansların, yerel düzeyde uygulayıcı nitelikteki kamu kuruluşları ve yerel yönetimler bakımından üstlendiği koordinatörlük ve katalizörlük işlevi, benzer şekilde merkezde DPT tarafından yürütülecektir. Ajansların başarısı merkezde; Maliye Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı,

Hazine Müsteşarlığı, Dış Ticaret Müsteşarlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Çevre ve Orman Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB), Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK), Kalkınma Bankası, Halk Bankası gibi kuruluşların sürece etkin katılım ve katkı sağlamlarıyla da doğru orantılıdır. Bu katkı ve katılımın merkezde DPT koordinatörlüğünde yapılması yerinde olacaktır. Ajansların uygulayıcı ve yatırımcı kurum ve kuruluşların yerine geçmemesi, doğrudan uygulama yaparak mükerrerliklere ve gereksiz yetki çatışmalarına girmemesi esastır. Bölgesel ve yerel kalkınma gibi çok sektörlü, yatay ve mekan boyutu olan bir konuda koordinatör, organizatör, katalizör rol alması, kaynak tahsis mekanizmasını kullanarak bütün ilgili kurum ve kuruluşları yönlendirmesi, yerel aktörleri harekete geçirmesi, özel sektöre, yerel yönetimlere, sivil topluma ve kamu kuruluşlarına teknik, idari ve mali destek sağlayarak uygulamaların ve yatırımların bölgesel/yerel/ulusal kalkınma bakımından etkinliğinin artırılmasını sağlaması, ajansın esas fonksiyonu olacaktır. Merkezi kuruluşlar Kamu Yönetimi Reformu ve Mahalli İdareler Reformu sonrasındaki yeni standart koyucu, düzenleyici, uygulayıcı, yatırımcı ve denetleyici rollerine devam edeceklerdir. Bu bakımdan ajansların onların ve yerel yönetimlerin uygulama alanına mükerrer bir uygulayıcı olarak girmemesi, onların işlevlerini kalkınma amacına yönlendirici, tamamlayıcı, destekleyici olması gerekmektedir.

Bir örnek vermek gerekirse, Hazine Müsteşarlığı ülkemize daha çok yabancı sermaye çekilmesi ve doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının artırılması gibi bir işleve sahiptir ve bu açıdan yabancı sermayeye yönelik bir promosyon yapması gereklidir. Ajansların ise bölgesel/yerel, potansiyeli, dinamikleri tespit edip değerlendirerek, yerel aktörleri örgütleyerek bu potansiyeli ulusal ve uluslararası piyasalara, yatırımcılara hazır bir paket halinde sunma kapasitesi olacaktır. Bu bakımdan, ajansların, Hazine Müsteşarlığı kanalıyla, yabancı yatırımcıya yer seçimi de dahil bütün ilgili destekleri ve potansiyelleri içeren somut önerileri bir paket halinde sunması Hazine Müsteşarlığının yabancı sermaye alanındaki işlevini tamamlayıcı, destekleyici ve etkinleştirici olacaktır. Bir bakıma, bu kuruluşlar Hazine Müsteşarlığının yurt içi destek ağı gibi çalışabileceklerdir. Ajansların buna benzer uygulamaları yatırımı ve girişimciyi destekleme, kırsal kalkınma, küçük altyapının temini, turizm ve çevre gibi alanlarda da ilgili bütün kuruluşlarla işbirliği içinde yürütmesi hedeflenmektedir.

Sonuç olarak;

- bölgeler arası gelişmişlik farklılıkları,
- yerel ve küresel rekabetteki değişimler,
- AB'ye uyum sürecindeki yükümlülükler,
- finansal ve beşeri kaynakların rasyonel dağılımı zorunluluğu,
- çevresel duyarlılıktaki artış,
- yerel kalkınma ve örgütlenme taleplerinin artışı ve bu taleplerin etkin yönlendirilmesi ihtiyacı gibi nedenler;
- katılımcı,
- esnek bir yapıya sahip,
- teknik kapasitesi güçlü,

yerel ve bölgesel gelişmeyi hızlandırmaya odaklı kalkınma birimleri konumundaki söz konusu kalkınma ajanslarının oluşumunu ihtiyaçtan öte bir zorunluluk haline getirmiştir.

Ek Tablo-1: 2001 Yılı İller İtibariyle Kişi Başına Gayri Safi Yurtiçi Hasıla Değeri (ABD Doları)

SIRA	İLLER	\$
1	Kocaeli	6 165
2	Bolu	4 216
3	Kırklareli	3 590
4	Yalova	3 463
5	Muğla	3 308
6	İzmir	3 215
7	İstanbul	3 063
8	Zonguldak	2 969
9	Ankara	2 752
10	Kırıkkale	2 725
11	Bilecik	2 584
12	Eskişehir	2 513
13	Bursa	2 507
14	Tekirdağ	2 498
15	Manisa	2 459
16	İçel	2 452
17	Edirne	2 403
18	Adana	2 339
19	Çanakkale	2 335
20	Antalya	2 193
	TÜRKİYE	2 146
21	Artvin	2 137
22	Denizli	2 133
23	Nevşehir	2 117
24	Sakarya	2 108
25	Aydın	2 017
26	Karaman	2 012
27	Balıkesir	2 005
28	Burdur	1 951
29	Rize	1 897
30	Kilis	1 817
31	Kayseri	1 806
32	Kütahya	1 805
33	Kastamonu	1 781
34	Niğde	1 781
35	Hatay	1 757
36	Elazığ	1 704
37	Samsun	1 680
38	Çorum	1 654
39	Gaziantep	1 593
40	Karabük	1 587

SIRA	İLLER	\$
41	Tunceli	1 584
42	Kahramanmaraş	1 584
43	Konya	1 554
44	Isparta	1 510
45	Trabzon	1 506
46	Kırşehir	1 488
47	Sinop	1 459
48	Giresun	1 443
49	Amasya	1 439
50	Uşak	1 436
51	Malatya	1 417
52	Sivas	1 399
53	Tokat	1 370
54	Diyarbakır	1 313
55	Afyonkarahisar	1 263
56	Batman	1 216
57	Erzincan	1 158
58	Osmaniye	1 157
59	Düzce	1 142
60	Çankırı	1 136
61	Siirt	1 111
62	Gümüşhane	1 075
63	Ordu	1 064
64	Erzurum	1 061
65	Bartın	1 061
66	Bayburt	1 017
67	Şanlıurfa	1 008
68	Mardin	983
69	Aksaray	966
70	Adıyaman	918
71	Kars	886
72	Van	859
73	Iğdır	855
74	Yozgat	852
75	Ardahan	842
76	Hakkari	836
77	Bingöl	795
78	Bitlis	646
79	Şırnak	638
80	Muş	578
81	Ağrı	568

Ek Tablo-2: İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması (2003)

2003 SIRASI (81 İl içinde)	İL	1996 SIRASI (76 İl içinde)
1	İSTANBUL	1
2	ANKARA	2
3	İZMİR	3
4	KOCAELİ	4
5	BURSA	5
6	ESKİŞEHİR	6
7	TEKİRDAĞ	8
8	ADANA	9
9	YALOVA	-
10	ANTALYA	7
11	KIRKLARELİ	14
12	DENİZLİ	16
13	MUĞLA	11
14	BOLU	28
15	BALIKESİR	13
16	EDİRNE	18
17	MERSİN	10
18	BİLECİK	17
19	KAYSERİ	15
20	GAZİANTEP	25
21	ZONGULDAK	19
22	AYDIN	12
23	SAKARYA	27
24	ÇANAKKALE	20
25	MANİSA	22
26	KONYA	24
27	KARABÜK	-
28	ISPARTA	21
29	HATAY	26
30	UŞAK	23
31	BURDUR	29
32	SAMSUN	35
33	KIRIKKALE	30
34	NEVŞEHİR	32
35	KARAMAN	40
36	ELAZIĞ	33
37	RİZE	37
38	TRABZON	34
39	AMASYA	39
40	KÜTAHYA	31
41	MALATYA	38

2003 SIRASI (81 İl içinde)	İL	1996 SIRASI (76 İl içinde)
42	KIRŞEHİR	36
43	ARTVİN	46
44	AFYON	41
45	DÜZCE	-
46	ÇORUM	44
47	OSMANIYE	-
48	K.MARAŞ	50
49	NİĞDE	42
50	GİRESUN	45
51	KASTAMONU	43
52	TUNCELİ	60
53	SİVAS	48
54	KİLİS	-
55	BARTIN	51
56	AKSARAY	49
57	SİNOP	54
58	ERZİNCAN	47
59	ÇANKIRI	53
60	ERZURUM	56
61	TOKAT	52
62	ORDU	55
63	DİYARBAKIR	57
64	YOZGAT	58
65	ADIYAMAN	61
66	BAYBURT	64
67	KARS	62
68	ŞANLIURFA	59
69	İĞDIR	69
70	BATMAN	65
71	GÜMÜŞHANE	63
72	MARDİN	66
73	SİİRT	68
74	ARDAHAN	72
75	VAN	67
76	BİNGÖL	73
77	HAKKARİ	70
78	ŞIRNAK	75
79	BİTLİS	71
80	AĞRI	74
81	MUŞ	76